

Drunk in Yerushalayim

Shiur# 580 | Oct 24th 2026

ודעת

פרשת נח

טעם

ויחל נח איש האדמה **ויטע כרם** (ט, כ)

פירש רש"י, "עשה עצמו חולין שיהיה לו לעסוק תחילה בנטיעה אחרת", ותמוה איזה עוולה עשה נח שהקדים לטעת גפן, והלוא אדרבה מעולה הגפן שמשמחר אלקים ואנשים, ועוד דמפני חשיבותה נתקנה לה ברכה מיוחדת, וגם מקדשין בה בקידוש של יום.

ומיהו בתרגום יונתן מפרש, "ואשכח גופנא שמושכיה נהרא מן גינוניתא דעדן ונצביה לכרמא וביה ביומא אניצת ובשילת ענבין ועצורין" ע"ש, הרי שנעשה גם שהגפן הגיעה מגן עדן, ונטעה בו ביום, ובו ביום נתבשלה ועצרה בגת.

ונראה שנח השתוקק ליין לשמח עצמו ולא כן היה לו לעשות שהרי אין השמחה עיקר, אלא היה לו לפתוח בדברים היותר חיוניים לחיי האדם, וזהו שמפרש רש"י שעשה עצמו חולין להשתוקק ליין. וקיבל מבוקשו בדרך גם מפני שהשתוקק כל כך, אבל השאיפה החזקה לגפן תחילה חולין היתה, ולכן נכשל בזה.

משנה מסכת סנהדרין פרק ח משנה ה

בן סורר ומורה נדון על שם סופו ימות זכאי ואל ימות חייב שמיתתן של רשעים הנאה להן והנאה לעולם ולצדיקים רע להן ורע לעולם יין ושינה לרשעים הנאה להם והנאה לעולם ולצדיקים רע להן ורע לעולם פיזור לרשעים הנאה להן והנאה לעולם ולצדיקים רע להן ורע לעולם כנוס לרשעים רע להן ורע לעולם ולצדיקים הנאה להן והנאה לעולם שקט לרשעים רע להן ורע לעולם ולצדיקים הנאה להן והנאה לעולם:

משנה מסכת סוטה פרק א משנה ד

היו מעלין אותה לבית דין הגדול שבירושלם ומאיימין עליה כדרך שמאיימין על עדי נפשות ואומרים לה בתי הרבה יין עושה הרבה שחוק עושה הרבה ילדות עושה הרבה שכנים הרעים עושים עשי לשמו הגדול שנכתב בקדושה שלא ימחה על המים ואומרים לפניה דברים שאינה כדאי לשומען היא וכל משפחת בית אביה:

— יב —

ישן — דינו לענין קריאת שמע *

שלוש והישן שהוא כשוטה אין לבישתו לבישה המחייבת כלל [והא דכשחזור וניעור א"צ לברך שנית היינו משום דכיון שהבגד על גופו כל משך זמן השינה, והוא הרי בר חיובא לכשיהי' ניעור, לכן אף שבאותה שעה הי' פטור מן המצוות לא מיקרי היסח הדעת לחייבו בברכה]. וכמו כן לענין סוכה נראה דאיסור השינה מחוץ לסוכה לא נאמר אלא לאדם ניעור בשעה שנשכב לישן, אולם מי שכבר ישן דאינו בר חיובא ופטור מן המצוות יש לדון שאינו חייב כלל במצות סוכה באותה שעה⁴ מותר

יש לדון ברואה את חברו ישן כשהשעה קרובה לסוף זמן ק"ש או תפלה, אם מוטל עליו להקיצו כדי שיספיק לקיים המצוה¹. והנה מצד הסברא נראה ברור דמעיקר הדין בשעה שהאדם ישן אין עליו חיוב ק"ש ותפלה והריהו אז כשוטה גמור², לא יענש על זה שלא התפלל משום ביטול עשה משום דאנוס הוא³, וכן הרואה אדם ישן ועליו בגד של ד' כנפות אינו צריך להעירו כי בשעה זו אין עליו שום חיוב להטיל ציצית, שהרי החיוב חל רק בשעה

1. והא דאמרו בברכות י"ג ע"ב א"ל רב נחמן לדרו עבדי' בפסוקא קמא צערן טפי לא תצערן, הרי פירש"י שם דמיירי במתנמנם דשפיר חייב עדיין במצוה [כמבואר להלן דמתנמנם אינו כישן], וגם להרמב"ם שכתב "אם הי' ישן מצערים אותו ומעירים אותו עד שיקרא פסוק ראשון" וכו', וכ"ה בשו"ע סי' ס"ג ס"ה, עיין במקו"ח להחיות יאיר שכתב על דברי השו"ע וז"ל: אם הי' ישן, פי' מתנמנם. ואפשר לפרש דבישן ממש מיירי, ומ"ש בסוף הסעיף מתנמנם ר"ל בנמנום דאחר שינה, אבל לשון הש"ס ר"פ הי' קורא לא משמע כן. עכ"ל.
2. וכן העלה בשו"ת שאילת יעבץ ח"ב סי' צ"ז דהישן אינו בר חיובא ופטור מן המצוות עיי"ש. ועיין גם בשו"ת פרי יצחק ח"א סי' י"א דבשעה שישן עם התפלין הו"ל מתעסק ואין זה קיום מצוה כלל ולפיכך מותר בשינת ארעי ואין בזה איסור של היסח הדעת עיי"ש.
3. וכן מתבאר מפירש"י במתני' דאבות פ"ג מ"ג וכ"ה באדר"ג פכ"א וז"ל: שינה של שחרית וכו' מוציאין את האדם מן העולם, כיצד, מלמד שלא יתכוין אדם לישן עד שתעבור עליו זמן ק"ש שאם ישן עד שתעבור עליו זמן ק"ש נמצא בטל מן התורה [ג"י הגר"א ז"ל - מן הק"ש]. הרי להדיא דמ"מ מעיקר הדין שפיר אהנו מעשי' להפטר אלא שעשה שלא כהוגן דנמצא בטל מן המצוה.
4. וכן מבואר בשו"ת מהרי"ל דיסקין בקונטרס אחרון אות צ"ז וז"ל: עיין תוי"ט פ"ק דסוכה [מ"ו] ובלבד שלא יישן תחתיו, ותירוצו דחוק וכו'. ויותר נראה דקמ"ל דסמוך לנסר שרי לישן ולא חיישינן שמא יתהפך כדחיישינן גבי תפלין בצדו, והטעם דמה שעושה כעת שהוא ישן לית ב"י משום חוץ לסוכה, ואף דלחר מ"ד חייש בשינת ארעי חוץ לסוכה משום שמא ירדם, שאני התם, כיון דכל עיקר ההיתר מעיקרא הי' רק משום ארעי וא"כ כשירדם חיובא הוא להקיצו ולא משגחינן על מה שמצטער ביקיצה זו דהא לא בא כלל לישן זמן מה, משא"כ בנסר זה כשיתהפך בשינתו תחת הנסר אין חובה כלל להקיצו דמצטער הוא א"כ ממילא גם הוא מעיקרא יכול הוא לישן סמוך לנסר ואין לו לחוש לנפשו לאיסור כלל. דוק [מיהו לדברי רבנו שדימה הדבר למזיק בשעת שינתו יתכן דיש לדון בנדון זה של שכיבה סמוך לנסר. וי"ל]. ועיין בס' מהרי"ל דיסקין עה"ת פ' אמור שכתב דהישן מערב חג צריכין להקיצו כשקדש היום, והדברים סותרים לכאן זה את זה,

* לפרק ז דבר הלכה אות כ"ו (מתוך כת"י — הנדפס בחלקו בספר הסוכה, וכתבי תלמידים, כדלהלן הע' 11).
ההערות בסימן זה הם מאתנו, להשלמת הענינים.

להוציאו תוך כדי שינתו מן הסוכה⁵ אלא שאם יודע כשנשכב לישון שמפאת חוסר מקום וכדו' יש שרוצים להוציאו כשיישן, אסור לו לשכב לישון שם⁶ - ונ"מ אם לא הוציאוהו שפיר א"צ לברך שנית על הסוכה וכן"ל לענין ציצית, הואיל וסו"ס הי' כל אותו הזמן בתוך סוכה כשרה⁷.

ומה שהקשו התוס' בסנהדרין [מ"ז ע"א ד"ה אימא] בהא דהפריש קרבן ונשתטה או המיר דתו דפסול הקרבן דכיון דאידחי אידחי, דא"כ כל מי שהפריש קרבן וישן ליפסיל שהרי נדחה בשעה שישן, ותיירצו דכיון דממילא ניעור משנתו לא אידחי בכך, אין לפרש דמשום כך לא חשיב כשוטה גם בשעה שישן, דלעולם כשוטה גמור הוא באותה שעה לכל דבר, ורק לענין דחי' כתבו התוס' דסברא הוא דהואיל וממילא ניעור לא אידחי בכך [ולכן במומר פשיטא דאידחי ובישן פשיטא דלא אידחי

ובשוטה הו"א דלא אידחי וקמ"ל דאידחי⁸, אבל ודאי דבשעת שינתו כשוטה גמור הוא ופטור מכל המצוות. וכדמצינו לענין נזקין שכתבו התוס' בב"ק [ד' ע"א ד"ה כיון] בשם הירושלמי דאם ישן והביאו כלים אצלו ושברן פטור מתשלומין.

ולפ"ז מי שנרדם לאונסו חוץ לסוכה אין חיוב להעיר אותו, משום דלא קעביד שום עבירה. ולא דמי לתפלין שהישן בהם חייבין להקיצו, דהוא מפני בזיון התפלין. וכן מה שחייבין להעיר כהן שישן באהל המת הוא מפני שהמשך הטומאה הוא גם כשהאדם ישן וקעביד עבירה לאונסו [וכמש"כ הרעק"א בשו"ת סי' ח' לענין מתעסק דנהי דפטור מקרבן אבל עבירה מיהו הוה. ועיי"ש שרצה להוכיח מהא דקיי"ל דהרואה חברו לבוש בגד כלאים והלה אינו יודע שחייבים להודיעו אפילו בשוק, וע"כ

ואולי שאני התם דזמן החיוב ממילא אתי ולכן לא חשיב שנשכב לישון בהיתר גמור משא"כ בזה שכמו שהוא עתה לא יבוא לידי איסור כלל. ועפ"ז ניחא גם מהדין המבואר בס' תרל"ט במ"ב סקמ"ג [והוא מסוכה כ"ט ע"א] בירדו גשמים וירד לביתו דאין מטריחין אותו להקיצו לעלות לסוכה, דמשמע דדוקא משום טרחא הוא אבל מעיקר הדין חיובא איכא להקיצו, דהתם נמי כיון דזמן החיוב ממילא אתי לכשיפסקו הגשמים לא חשיב שנשכב בהיתר גמור [ועיי"ן גם במ"ב שם דכשהאיר היום כתב הר"ן דחייבים להקיצו], משא"כ בנר"ד.

5. וכן הורה הגר"י כהנמן ז"ל הגאב"ד דפוניבו' הלכה למעשה בישיבת פוניבו'.

6. וממילא לק"מ מתשובת רב האי גאון שהביא השע"ת ריש סי' תרל"ט מהברכ"י אודות אחין או שותפין שאין להם מקום לעשות סוכה לכולם וז"ל: לענין אכילה יכול כל אחד לברו לאכול זה אחר זה, אבל לענין שינה זה ישן לילה אחת וזה לילה אחת, ואם חביבה עליהם המצוה תע"ב אם זה ישן מקצת הלילה וזה מקצת, עכ"ל, ולא נתן עצה שיוציא האחד את חברו בעת שינתו, דפשוט הוא דכיון שיוודע מתחלה שיבוא להוציאו אסור לו לשכב לישון שם.

7. ומש"כ הרא"ש בפ"ק דברכות סי' י"ג וז"ל: והי' ר"י רוצה לומר דהא דאין מברכין על השינה [בסוכה] היינו משום דשמא לא יוכל לישן וכשנרדם בשינה אינו יכול לברך, עכ"ל, ומשמע לכאור' דגם כשנרדם כבר חייב אלא שאינו יכול לברך, עיי' בתור"י החסיד שם דמבואר להדיא דקאי על שעת נמנום, וז"ל: וכשהוא ממש סמוך לשינה א"י לברך מפני השינה שקפצה עליו, עכ"ל, וע"כ גם כוונת הרא"ש לזה, דאל"ה תיקשי למה לא יברך עכ"פ כשכבר מתנמנם דתו ליכא למיחש שלא יוכל לישן, אלא ודאי ע"ז הוא דקאמר שכבר אינו יכול לברך אז.

8. ועיי' ברבנו יונה שם שבאמת כתב דיתכן שאין מקריבין אלא בשעה שרוב בני אדם ניעורין, אלמא דלא פשיטא ל"י כלל לומר דהישן אינו כשוטה גמור אף גם לענין זה.

דמתעסק הוי ג"כ איסור דאורייתא אלא שלא חייבה תורה קרבן עליו, רק דחה דשם עכ"פ נהנה מן האיסור והו"ל כחלבים ועריות דהמתעסק בהם חייב, אבל עדיין מוכח מדין זה דכהן באהל המת שצריכים להודיעו, דהכא אע"פ שנהנה מהבית, מהטומאה עכ"פ אינו נהנה⁹. ולא דמי נמי למתנמנם או שיכור שאפילו אינו מיושב בדעתו ולא יכול לדבר כראוי מ"מ מהני לענין ברהמ"ז, דשאני התם שרק שכלו פגום אבל כשמדבר הרי הדיבור לרצונו של המדבר, משא"כ בישן ממש.

אולם לפמש"כ במנחת שלמה סי' א' שאם התחיל ק"ש או תפלת י"ח בכוונה ובאמצע רק השפתים נעות כהרגלן ומחשבתו היא לגמרי בדברים אחרים אפ"ה יצא ידי חובתו, אפשר דה"ה נמי שאם נתכוין למצוה לפני השינה דשפיר מקיים מצוה זו גם כשהוא ישן, כי אין הבדל גדול בין חושב לגמרי בדברים אחרים ורק השפתים נעות לבין ישן ממש

[ועיין גם בשד"ח מערכת יד כלל ל"ב שהאריך בזה והביא מספר מתת ידו שהוכיח מזה שהישן ביום בציצית אינו חוזר ומברך לפי שהישן בר קיום מצוות הוא, וגם להדיא כתב שם דאם אחד ישן בסוכה ובא חברו והוציאו תוך שינתו חוץ לסוכה שביטל את חברו ממצוה, וכ"כ בבן איש חי שנה א' פרשת האזינו הל' ח' דחייבין להעיר את הישן חוץ לסוכה¹⁰], וצ"ע¹¹.

מיהו לענין נד"ד נראה דודאי ראוי שיקיצנו משינתו כדי שיקרא ק"ש ויתפלל, דאף שאין עליו חיוב כלל ולא יענש ע"ז שלא התפלל משום ביטול עשה דאנוס הוא, מ"מ סברא הוא שיש לזכותו שלא להפסיד קיום מצות ק"ש ותפלה, ושאני מסוכה דהתם אין מוטלת עליו מצוה לישן בסוכה אלא שאסור לישן חוץ לסוכה, אלא ה"ז דומה לישן בליל יו"ט ראשון של סוכות דודאי מצוה להעירו כדי שיאכל כזית בסוכה ולא יפסיד המצוה¹².

9. ובכתבי התלמידים מבואר בשמו בסגנון אחר, דהן אמנם ודאי דלא קעבר על לאו דטומאת כהן בשעה שישן וממילא בזה שאין מקיצין אותו ליכא משום לפנ"ע, אך אפ"ה כיון דסו"ס עצם טומאתו היא נגד רצון ד', והמשך הטומאה הריהי כטומאה חדשה בכל רגע ורגע, לכן מצרכינן להקיצו [וכן מצינן לענין כהן קטן דאע"פ שאינו מוזהר על הטומאה מ"מ אם אחר מכניסו בידים לאהל המת עובר בלאו מה"ת, והיינו ע"כ דכיון שעכ"פ מציאות הטומאה נמשכת גם על הקטן משו"ה אסרה תורה לטמאותו]. עכ"ד. ועיין היטב סי' שע"ב בפת"ש סק"ד מש"כ בשם ס' משנת חכמים.

10. המעיין יראה דמדברי הבן איש חי לכאז' לק"מ דלא מיירי בישן אלא במתנמנם, וז"ל: "אם רואה חברו מתנמנם בעת קריאת ס"ת וכיוצא צריך לעורר אותו", והמתנמנם ודאי חייב כנ"ל. ורבנו זצ"ל אפשר שלא ראה הדברים בספרו.

11. כ"ה לשון רבנו בהערות שנדפסו בסו"ס הסוכה [ור"ה ולפ"ז ור"ה אולם הם לשונו ז"ל בכת"י], אבל בע"פ הורה כמאז דמן הדין מותר להוציא את הישן מן הסוכה [והעירו לו גם מדברי מהרי"ל דיסקין ז"ל בספרו עה"ת פ' אמור הנ"ל, אך אעפ"כ משנה לא זזה ממקומה - וראה מש"כ בזה לעיל-], אלא שהוסיף דפשוט שאין לעשות כן כלל אם לא במקום צורך גדול ביותר.

12. ראה לעיל ציון 4.